

УДК 37.014.5

ШВИДУН Віктор Миколайович,
канд. пед. наук, доц., докторант каф. філософії,
соціології держ. упр. ДРІДУ НАДУ

**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЮ ПЕДАГОГІЧНОЮ ОСВІТОЮ В УКРАЇНІ
В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ОСВІТНІХ СИСТЕМ**

Здійснюється порівняльний аналіз розвитку системи державного управління післядипломною педагогічною освітою в Україні в контексті загальноєвропейських підходів до підвищення кваліфікації фахівців, визначаються перспективи подальшого її розвитку.

Ключові слова: державне управління, післядипломна педагогічна освіта, інтеграція освітніх систем, підготовка фахівців.

Швыдун В. М. Перспективы развития системы государственного управления последипломным педагогическим образованием в Украине в контексте интеграции образовательных систем

Осуществляется сравнительный анализ развития системы государственного управления последипломным педагогическим образованием в Украине в контексте общеевропейских подходов к повышению квалификации специалистов, определяются перспективы дальнейшего её развития.

Ключевые слова: государственное управление, последипломное педагогическое образование, интеграция образовательных систем, подготовка специалистов.

Shvydun V. N. Prospects for the development of public administration Postgraduate Education in Ukraine in the context of integration of educational systems

It is presented the comparative analysis of public administration Postgraduate Education in Ukraine in context of Europe an approaches to the training of specialists , the prospects for its further development are identified.

Key words: governance, postgraduate teacher education, educational systems integration, training.

Постановка проблеми. Вектор європейської та світової інтеграції, обраний Україною, реалізація нових моделей економічного розвитку, реалії інформаційного суспільства передбачають необхідність інтенсивних змін у політичному, економічному, соціальному житті нашої держави в цілому та в системі освіти зокрема. Саме тому останнім часом продовжується модернізація системи державного управління освітньою галуззю, пріоритетними завданнями якої є досягнення її конкурентоспроможності в європейському та світовому освітніх просторах, розвиток компетенцій фахівців. У виконанні цього завдання значна роль відводиться післядипломній освіті, зокрема післядипломній педагогічній, оскільки вона здійснює коригуючі та трансформуючі функції, забезпечуючи зростання ролі вчителя (як посередника між потребами, бажаннями дитини та вимогами суспільства до конкурентоспроможної, самодостатньої особистості) в навчально-виховному процесі і соціальних змінах загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження в даному напрямі представлені значною кількістю робіт українських учених, зокрема працями В. Коваленко, В. Лугового, В. Луначека, М. Романенка, С. Крисюка, С. Майбороди та ін., у яких аналізуються різноманітні аспекти модернізації системи державного управління післядипломною педагогічною освітою в Україні. Історичний розвиток педагогічної освіти, особливості педагогічної майстерності та підвищення кваліфікації вчителів на сучасному етапі в різних країнах світу досліджують О. Проценко, С. Синенко, Ю. Кіщенко, Л. Пуховська, О. Сухомлинська та ін. Відзначаючи значний доробок учених у розробку визначеної проблеми в даному дослідженні вважаємо доцільним продовжити аналіз концептуальних засад післядипломної педагогічної освіти у зв'язку з еволюцією функцій та ролі вчителя.

Мета статті полягає у поліаспектному аналізі тенденцій організації та розвитку післядипломної педагогічної освіти окремих країн світу та визначенні

перспектив розвитку системи державного управління післядипломною педагогічною освітою в Україні в контексті інтеграції освітніх систем.

Виклад основного матеріалу. В умовах реалізації принципу «меритократії» знання набувають нового суспільного значення, стаючи в один ряд з традиційними базовими елементами, що визначають розвиток будь-якого суспільства – працею, землею, фінансовим капіталом – і висувують освіту в один з пріоритетних глобальних факторів державного розвитку, що, у свою чергу, передбачає необхідність подальшої інтернаціоналізації та інтеграції систем освіти. На етапі формування постіндустріального суспільства тільки консолідація потенціалу світової освіти і науки, поступовий розвиток міжнародної інтеграції здатні забезпечити реальний пріоритет знання як провідного ресурсу розвитку в глобальному масштабі.

Слід зазначити, що інтеграційні тенденції у світовому освітньому просторі досить активно вивчаються вченими і, аналізуючи їх дослідження, можна виокремити два основні погляди на майбутнє міждержавного співробітництва у сфері освіти. Перший – прискорення процесу інтеграції освіти на базі уніфікації основних напрямів функціонування національних освітніх систем і сучасних технологій. Другий, який ми поділяємо, – інтеграційні процеси повинні відбуватися в умовах збереження національних традицій кожної держави-учасниці із застосуванням передового досвіду інших країн.

У контексті вищезазначеного ми проаналізуємо особливості організації системи післядипломної педагогічної освіти в окремих державах світу, визначивши можливі пріоритетні напрями подальшої модернізації системи державного управління післядипломною педагогічною освітою в Україні.

Активізація уваги до проблем розвитку післядипломної педагогічної освіти в контексті неперервної педагогічної освіти пов'язується з проведенням у 1966 р. організацією ЮНЕСКО спільно з Міжнародною організацією праці Міжнародної конференції з питань освіти, під час роботи якої були прийняті Рекомендації щодо становища вчителів [8]. У цьому документі було визначено на більш як 30-річний період ключові міжнародні підходи та керівні принципи країн світу щодо професійної підготовки, зайнятості та умов праці вчителів.

Відповідно, розробка перших ґрунтовних концепцій розвитку післядипломної педагогічної освіти розпочалася з середини 1970-х рр. і ознаменувалася створенням у

всіх європейських країнах національних систем підвищення кваліфікації вчителів, які мали свої специфічні особливості. Наприклад, у Великобританії приймаються державні документи, згідно з якими форми підвищення кваліфікації вчителів є досить різноманітними і класифікуються за місцем проведення, термінами та завданнями [6], тобто система післядипломної педагогічної освіти є централізованою і підвищення кваліфікації вчителів організовується за безпосередньої участі держави в даному процесі.

На території Німеччини, зважаючи на її федеративний державний устрій, система післядипломної педагогічної освіти децентралізована – існують земельні, регіональні, місцеві та внутрішньошкільні форми підвищення кваліфікації за певними галузями знань. Особливістю також є те, що післядипломна педагогічна освіта часто є продовженням отриманої вищої освіти (професійне вдосконалення вчителя відповідно до базової спеціальності) або організовується як друга вища освіта за новою спеціальністю [6].

У Франції з 1992 р. функціонують університетські інститути підготовки вчителів та соціальні заклади підготовки кадрів національної освіти, діяльність яких базується на здійсненні аналізу необхідності підготовки, перепідготовки та підвищенні кваліфікації педагогічних кадрів [6].

Особливістю грецької системи післядипломної педагогічної освіти є наявність двох основних моделей: традиційної (визначальний принцип – орієнтація на реалізацію державної освітньої політики) та інноваційної (врахування інтересів і побажань у професійному зростанні кожного педагога), а також принцип децентралізації стосовно організаційних форм підвищення кваліфікації вчителів. Зокрема, на базі різних закладів освіти вчитель має право проходити курси підвищення кваліфікації (пропедевтичні, періодичні, спеціальні) за різними програмами, змістом, терміном та без відриву від професійної діяльності [5].

В Україні, як і в інших розвинених країнах світу, вища освіта визнана однією з провідних галузей розвитку суспільства. Стратегічні напрями розвитку вищої освіти визначені Конституцією України, законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національною доктриною розвитку освіти, указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Основною метою державної політики в галузі освіти є створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, оновлення змісту освіти та організації навчально-виховного процесу відповідно до демократичних цінностей, ринкових засад економіки, сучасних науково-технічних досягнень.

Пріоритетними напрямами державної політики щодо розвитку вищої освіти є:

- особистісна орієнтація вищої освіти;
- формування національних і загальнолюдських цінностей;
- створення для громадян рівних можливостей у здобутті вищої освіти;
- постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу;
- запровадження освітніх інновацій та інформаційних технологій;
- формування в системі освіти нормативно-правових і організаційно-економічних механізмів залучення і використання позабюджетних коштів;
- підвищення соціального статусу і професіоналізму працівників освіти, посилення їх державної і суспільної підтримки;
- розвиток освіти як відкритої державно-суспільної системи;
- інтеграція вітчизняної вищої освіти до європейського та світового освітніх просторів.

Сучасні загальноцивілізаційні тенденції розвитку чинять системоутворювальний вплив на реформування системи освіти України, яке передбачає:

- перехід до динамічної системи підвищення кваліфікації фахівців, що дасть змогу задовольняти можливості особистості в здобутті певного освітнього рівня за бажаним напрямом відповідно до її здібностей та забезпечити мобільність на ринку праці;
- підвищення освітнього і культурного рівня суспільства, створення умов для навчання протягом усього життя;
- піднесення вищої освіти України до рівня вищої освіти в розвинутих країнах світу та її інтеграцію в міжнародне науково-освітнє співтовариство.

Стратегічними завданнями подальшого реформування вищої освіти в Україні є трансформація кількісних показників освітніх послуг у якісні. Цей процес має

базуватися на таких засадах. По-перше, це національна ідея вищої освіти, зміст якої полягає в збереженні й примноженні національних освітніх традицій (особливо в умовах інтеграційних освітніх процесів). По-друге, розвиток вищої освіти має підпорядковуватись законам ринкової економіки, тобто закону розподілу праці, закону змінності праці та закону конкуренції, оскільки економічна сфера є винятково важливою у формуванні логіки суспільного розвитку. Водночас необхідно враховувати при цьому не менш важливі чинники – соціальні, політичні, духовного життя, суспільної свідомості, культури та морально-психологічних цінностей. Значна частина проблем, що нагромадилася в системі вищої освіти, пов'язана насамперед з розбалансованістю комплексу зазначених чинників суспільних перетворень. По-третє, розвиток вищої освіти слід розглядати в контексті тенденцій розвитку світових освітніх систем, у тому числі європейських. Зокрема, привести законодавчу і нормативно-правову базу вищої освіти України у відповідність до світових вимог, відповідно структурувати систему вищої освіти та її складові, упорядкувати перелік спеціальностей, переглянути зміст вищої освіти; забезпечити інформатизацію навчального процесу та доступ до міжнародних інформаційних систем. Вищій школі необхідно орієнтуватися не лише на ринкові спеціальності, а й наповнити зміст освіти новітніми матеріалами, запровадити сучасні технології навчання з високим рівнем інформатизації навчального процесу, вийти на творчі, ділові зв'язки з замовниками фахівця.

Система державного управління післядипломною педагогічною освітою в Україні має свою багату історію та певні традиції, нагромаджено значний і цінний досвід, який потребує порівняльного вивчення, узагальнення і презентації на міжнародній арені. Дослідження в даному напрямі представлені ґрунтовними роботами українських учених, зокрема С. Крисюка [1; 2], А. Кузьмінського [3], С. Майбороди [4]. Ретроспективний, поліаспектний аналіз розвитку системи державного управління післядипломною педагогічною освітою в Україні з науково-об'єктивною інтерпретацією окремих історичних дат, ряду історико-теоретичних фактів щодо єдності змісту, структури державного управління вказаної галузі; узагальнення й актуалізація провідних ідей та досвіду державного управління вищою школою, визначення шляхів їх упровадження в практику управління післядипломною педагогічною освітою в Україні на сучасному етапі здійснено нами в статті

«Періодизація розвитку системи державного управління післядипломною педагогічною освітою в Україні» [7].

Констатуємо, що за роки незалежності України державне управління освітою було орієнтоване на визначення нових пріоритетів розвитку галузі в цілому та практичне реформування післядипломної педагогічної освіти зокрема, оскільки цей напрям освіти функціонує як самодостатня і самовідтворювана система, удосконалюються внутрішні механізми управління процесом післядипломної освіти вчителів з метою забезпечення високої якості їх підготовки, утверджуються нові форми й методи роботи, орієнтовані на взаємодію з широким навчально-виховним середовищем тощо.

В умовах інтеграції освітніх систем для української теорії і практики педагогічної освіти значної актуальності набуває завдання наукового дослідження зарубіжних систем післядипломної освіти, передусім у розвинутих країнах Заходу, які орієнтуються на цінності відкритого громадянського суспільства.

Інтеграційні процеси в системі освіти повинні стати провідною відмітною рисою сучасного етапу розвитку освіти і знайти своє відображення в таких його важливих складових:

- зміст різних рівнів загальної і професійної освіти;
- якісна і кількісна структура професійної освіти;
- форми, методи, засоби і технології освітньої діяльності, включаючи навчально-методичне забезпечення;
- принципи, методи і технології підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації учительських, професорсько-викладацьких кадрів, кадрів управління освітою і навчально-виховних закладів;
- організаційно-функціональні і структурні принципи побудови, функціонування та розвитку освіти;
- законодавче і нормативно-правове забезпечення освітньої діяльності;
- економічні механізми і процеси господарювання, включаючи інформаційно-аналітичні системи адміністративного управління;
- методи, засоби і технології наукової педагогіко-психологічної діяльності;

- освітні і освітньо-професійні стандарти, включаючи інтеграцію освітньо-професійних стандартів із відповідними стандартами міжнародних професійних асоціацій;

- методи і засоби оцінювання рівнів знань, умінь, навичок і професійної компетентності тощо.

Ідеться про міжнародну освітньо-наукову діяльність. Серед форм цієї діяльності, які безумовно продуктивно сприяють і забезпечують інтеграцію системи освіти України у світовий освітній простір, слід підтвердити такі з них, які вже позитивно зарекомендували себе: взаємний обмін учнями, студентами, слухачами, викладачами і науковцями; реалізація спільних навчальних програм і наукових досліджень; спільні публікації, конференції, конкурси, змагання, інші форми і заходи спільної освітньо-виховної, спортивно-оздоровчої, культурно-просвітницької і наукової діяльності.

Необхідно забезпечити розширення масштабів і поглибити зміст цих форм діяльності. Водночас слід суттєво розвинути, а в деяких навчальних закладах і розпочати, такі форми цієї роботи, які повинні осучаснити й суттєво поглибити інтеграційні процеси: розробка спільних освітніх і наукових проектів; залучення міжнародних спонсорів і фондів до забезпечення виконання програм і проектів (у тому числі міжнародних), спрямованих на розвиток освіти і науки в Україні.

На основі поліаспектного аналізу тенденцій розвитку післядипломної педагогічної освіти можна прогнозувати, що державне управління даним освітнім напрямом повинне бути сконцентроване на подальшій трансформації галузі в контексті вирішення наявних ключових суперечностей, зокрема: між необхідністю реалізації вчителем державних освітніх програм, нормативних документів Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, державного замовлення на підготовку підростаючого покоління та індивідуальним характером роботи педагога з певною автономією; між певною консервативністю професійної підготовки на базі педагогічних ВНЗ та університетів і необхідністю постійної модернізації професійних компетенцій вчителів у контексті вимог інформаційного суспільства; між традиційними національними підходами до професійної підготовки вчителя й інтеграційними освітніми процесами (з певною уніфікацією освітніх програм та вимог до кваліфікованого спеціаліста).

Вирішення визначених завдань, на нашу думку, можливе за умов продовження модернізації системи державного управління післядипломною педагогічною освітою на основі реалізації таких принципів:

- певної децентралізації системи управління післядипломною педагогічною освітою з наданням автономії навчальним закладам даної галузі в контексті визначення форм та методів організації курсів підвищення кваліфікації вчителів, урізноманітнення моделей підвищення кваліфікації;

- ініціативи й активності всіх учасників навчального процесу в системі післядипломної педагогічної освіти;

- максимальної інтеграції, диференціації змісту підвищення кваліфікації та професійної діяльності слухачів відповідно до освітньо-професійних програм і вимог освітньо-кваліфікаційних характеристик до посад;

- поглиблення змісту навчальної інформації, раціонального її ущільнення;

- педагогічного моніторингу, діагностики, корекції та індивідуалізації навчання;

- неперервності навчання, що супроводжується підтримкою навчальної роботи слухачів науково-педагогічними працівниками кафедр інститутів підвищення кваліфікації педагогічних працівників;

- поєднання традиційних і новітніх методів підвищення кваліфікації та застосування інноваційних технологій навчання;

- забезпечення базового рівня інформаційної культури науково-методичних працівників інститутів та слухачів курсів підвищення кваліфікації, необхідного для роботи в очно-дистанційному режимі (вивчення інформаційно-комп'ютерних технологій навчання за програмами Word, Excel, Windows, Power Point та ін.);

- забезпечення необхідних науково-методичних, організаційних, кадрових, інформаційних та інших умов для розвитку системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників;

- створення умов для опанування нового змісту, нових педагогічних технологій усіма учасниками навчального процесу;

- підготовки педагогічних працівників до реалізації ідеї освітньої реформи, формування нового педагогічного мислення;

- прогнозування розвитку освіти в регіонах;

- науково-методичного супроводу реформування освіти на регіональному рівні;
- гнучкості та оперативності освіти дорослих, швидкого реагування на динамічну соціально-економічну і освітню ситуацію;
- упровадження інтерактивних методів навчання дорослих;
- забезпечення розвитку професіоналізму вчителя;
- актуалізації творчого потенціалу педагогічних працівників;
- технологічного оновлення підвищення кваліфікації педагогічних працівників, зокрема адаптації, розробки та впровадження перспективних інформаційних технологій, створення та актуалізації відповідних банків та баз даних;
- проведення навчального процесу на основі сучасних освітніх технологій та впровадження активних методів і технічних засобів навчання, контролю рівня задоволення потреб педагогічних працівників у підвищенні власної педагогічної майстерності;
- запровадження позитивного досвіду організації підвищення кваліфікації вчителів, нагромадженого зарубіжними колегами;
- створення належних умов для навчання й відпочинку педагогічних працівників.

Висновки. Таким чином, проаналізувавши перспективи розвитку системи державного управління післядипломною педагогічною освітою України в контексті інтеграції освітніх систем, ми дійшли певних висновків. У країнах Західної Європи представлені різноманітні моделі післядипломної педагогічної освіти (централізована і децентралізована) та різні організаційні форми курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників (систематичні, пропедевтичні, спеціальні, за місцем проведення, термінами, завданнями тощо).

За роки незалежності України державне управління освітою було орієнтоване на визначення нових пріоритетів розвитку галузі в цілому та практичне реформування післядипломної педагогічної освіти зокрема, оскільки цей напрям освіти функціонує як самодостатня і самовідтворювана система, удосконалюються внутрішні механізми управління процесом післядипломної освіти вчителів з метою забезпечення високої якості їх підготовки, утверджуються нові форми й методи роботи, орієнтовані на взаємодію з широким навчально-виховним середовищем тощо.

В умовах розвитку інтеграційних освітніх процесів, на нашу думку, модернізацію системи державного управління післядипломною педагогічною освітою доцільно продовжувати на основі реалізації вищеозначених принципів.

Подальші дослідження в даному напрямі будуть спрямовані на дослідження механізмів управління післядипломною педагогічною освітою в країнах Західної Європи та розробку методологічних основ подальшого реформування післядипломної педагогічної освіти в Україні.

Список використаних джерел

1. **Крисюк С. В.** Становлення та розвиток післядипломної освіти педагогічних кадрів України (1917 – 1941 рр.) / Степан Васильович Крисюк. – К. : УПКККО, 1995. – 174 с.
2. **Крисюк С. В.** Становлення та розвиток післядипломної освіти педагогічних кадрів України (1945 – 1992 рр.) / Степан Васильович Крисюк. – Л., 1997. – 207 с.
3. **Кузьмінський А. І.** Теоретико-методологічні засади післядипломної педагогічної освіти в Україні : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Кузьмінський Анатолій Іванович. – К., 2003. – 443 с.
4. **Майборода С. В.** Державне управління вищою освітою в Україні: структура, функції, тенденції розвитку (1917 – 1959) : дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.01 / Майборода Сергій Васильович. – К., 2002. – 411 с.
5. **Проценко О. Б.** Система післядипломної педагогічної освіти в Греції : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Проценко Олена Борисівна. – К., 2009. – 21 с.
6. **Синенко С. І.** Провідні чинники та стратегії розвитку післядипломної освіти педагогів у Західній Європі (Англія й Уельс, Німеччина, Франція) / С. І. Синенко. – К. : ЦППО, 2001. – 49 с.
7. **Швидун В. М.** Періодизація розвитку системи державного управління післядипломною педагогічною освітою в Україні / В. М. Швидун // Держ. упр. та місц. самоврядування : зб. наук. пр. – 2011. – № 4 (11). – С. 31 – 40.
8. **Recommendation** concerning the Status of Teachers. Adopted by the Special Intergovernmental Conference on the Status of Teachers, convened by UNESCO in cooperation with ILO. – P. : UNESCO Publishing, 1966. – 57 p.